

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Актуальність теми роботи проблеми легітимності влади складає одне з найбільш актуальних та важливих завдань сучасної політичної теорії. Говорячи про стабільність політичних систем, сталість політичного розвитку, гармонізацію відносин між державою і суспільством, ми обов'язково включаємо їх до переліку критеріїв поняття легітимності влади, оскільки лише вона здатна виступити надійним фундаментом, на якому ефективно розвиватимуться владні відносини, як на мікрополітичному, так і на макрополітичному рівні. Якщо звузити поле нашого науково-теоретичного дослідження і сконцентрувати увагу на вивченні виключно політичних систем демократичного типу, то тоді як один з перших політичних імперативів їхнього існування ми визнаватимемо легітимність влади.

Таким чином, актуальність дослідження проблеми легітимності безпосередньо пов'язана з тим, що саме завдяки їй ми маємо змогу аналізувати політичні інститути та політичні процеси, які відбуваються в будь-яких політичних системах.

Метою роботи є вивчення змісту поняття легітимності влади на основі критичного аналізу існуючих в сучасній політичній теорії підходів та розкриття зв'язку легітимності публічної влади з політичною стабільністю суспільства. Досягнення сформульованої вище мети дослідження, потребувало вирішення таких дослідницьких завдань: проаналізувати теоретико-методологічні основи дослідження легітимності влади; охарактеризувати підвалини класичної теорії легітимності М. Вебера; дослідити специфіку легітимації влади в процесі забезпечення політичної стабільності сучасної України; обґрунтувати роль громадянського суспільства як основного суб'єкта легітимації влади.

Об'єкт дослідження є легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства, а також процеси її легітимації та делегітимації.

Предметом дослідження є специфічні властивості легітимації влади в умовах політичної модернізації в контексті забезпечення політичної стабільності в суспільстві.

Легітимність - це визнання влади народом, навіть якщо воно й не супроводжується особливим схваленням дій конкретного уряду. Йдеться про визнання політичного режиму загалом, а не окремих владних структур чи окремих політиків; про міру його легітимності на певному часовому відрізку, а не про щось абсолютне і раз назавжди дане. Критичне ставлення громадян до влади є нормою демократичних суспільств. І лише в тому випадку, коли стійка більшість населення не бачить способів удосконалення чинної системи влади, можна говорити про те, що політичний режим є нелегітимним.

Відомо, що від рівня легітимності влади значною мірою залежить ефективність політичного управління. Державні структури не можуть діяти ефективно (особливо, якщо йдеться про демократичний розвиток) без достатнього рівня визнання і підтримки. Однак роль легітимності цим не обмежується. Не менш суттєвим для молодої держави є те, що легітимність визначає перспективи загальносуспільної інтеграції, яка в одному із своїх вимірів виступає як становлення політичної нації на засадах громадянства.

Легітимність широке та складне явище, яке виражає зв'язок інтересів з внутрішньою оцінкою людей, яка залежить від їх стверджень, світосприйняття та повсякденного життя. Легітимність може бути частковою та навіть неузгодженою, оскільки в суспільстві існують різні прошарки населення з різними інтересами. Протягом усього розвитку суспільства люди по-різному розуміли саме значення легітимності та поняття про ідеальну державу.

Політична влада як один з найважливіших виявів, характеризується реальною здатністю даного класу, групи, індивіда проводити свою волю, що виражена в політиці. На відміну від політичної влади, державна влада не обов'язково використовує примус для досягнення своїх цілей. Можуть бути використані ідеологічні, економічні та інші засоби впливу, однак лише державна влада володіє монополією на те, щоб примусити членів суспільства виконувати її задуми. Політична влада спирається на такі засоби, як примус, легітимність, угоду. Відповідно до цих засобів, залежно від того, який з них найбільше абсолютизується, вирізняють такі парадигми влади, як примус, легітимність та угода. В сучасному цивілізованому світі влада використовує узаконені засоби примусу, тобто вона впливає на громадян, коли вони порушують існуючі правові норми. Крім узаконених засобів примусу, влада використовує й незаконні: обіцянки, підкуп, шантаж, штучне створення перешкод, формування ілюзій, створення додаткових джерел залежності від влади. Парадигма легітимності, сформована М. Вебером, передбачає, що влада ґрунтується здебільшого на довірі підданих або громадян до неї. Ця довіра або ступінь визнання суспільством законної влади може бути раціональною або нераціональною. Якщо М. Вебер

виділяв три типи легітимності, то в сучасній політичній науці їх налічують сім: традиційний, харизматичний, правничо-раціональний, раціонально-цільовий, соціально-евдемонічний і національно-патріотичний. Традиційна легітимність ґрунтується на визнанні тих політичних дій, що відповідають цінностям і нормам традиційної політичної культури.

В сучасних умовах в більшості країн традиції мають порівняно невелике значення для легітимності державної влади, але це не означає, що вони не використовуються для її зміцнення та створення уявлень про її законність, обґрунтованість.

Традиційні способи легітимності державної влади пов'язані з особливою роллю релігії. Харизматична легітимність передбачає визнання виняткових рис і здібностей політичного лідера; вона найбільш нестабільна через такі обставини: виникає проблема спадкоємності влади, оскільки немає ким замінити харизматичного лідера; збереження харизми вимагає від політичного лідера поєднання двох несумісних принципів; уникнути «косності» і не втратити любові народу; зміна політичного лідера може призвести до зміни політичної системи країни.

Криза легітимності- це зниження реальної підтримки органів державної влади чи правлячого режиму в цілому, яке впливає на якісні зміни їхніх ролей і функцій. Криза легітимності - ситуація, в якій правомірність існуючого соціального порядку піддається сумніву та відкрито висловлюється недовіра до існуючої влади. Вона свідчить про те, що політична влада не здатна переконати суспільство в необхідності і оптимальному функціонуванні існуючих державних інститутів і влад.

Легітимація реалізується у формі народовладдя, тобто за участі народу в здійсненні влади. Лише на основі процедури народовладдя державна влада набуває своєї реальної легітимності. Такий тип легітимності Ж.-Л. Шабо називає «демократичною легітимністю». Така легітимність є результатом дотримання формальної процедури і суттєвим доповненням онтологічної легітимності. Відповідно до такого розуміння легітимності народ є реальним носієм влади і лише він наділений правом обирати форму (безпосередню чи представницьку) здійснення народовладдя, визначати принципи функціонування державної влади, забезпечувати контроль за її діяльністю і врешті-решт змінювати владу, яка втратила свою легітимність. Отже, легітимність є наслідком легітимації, або, інакше кажучи, процесу трансформації волі народу в нову якість – суверенну волю держави, яка реалізується через справедливі, законні та доцільні рішення чинної влади.

Для того щоб народовладдя стало реальним джерелом легітимності, мають бути забезпечені щонайменше три умови. Зокрема необхідно: по-перше, залучати якомога більше громадян до всіх стадій демократичного процесу, починаючи від формування органів державної влади і аж до контролю за їх діяльністю; по-друге, забезпечити рівновагу між правами людини та народним суверенітетом, по-третє, гарантувати громадянам право опротестувати нелегітимні закони та рішення чинної влади.

Державна влада є настільки легітимною, наскільки повно вона відображає волю всього народу і захищає його інтереси. Ця теза набуває свого практичного втілення лише за умови активної громадянської позиції і безпосередньої участі в правовому та політичному житті держави якомога більшої кількості громадян. У зв'язку з цим можна простежити певну закономірність – чим вища активність громадян у політичному процесі, тим більша ймовірність того, що інтереси народу будуть повніше представлені в законах та рішеннях державної влади, а відтак і ймовірність легітимації суттєво зростає. Остання завжди пов'язана з інтересами різних верств суспільства. Але державна влада не може виражати інтереси абсолютно всіх, оскільки інтереси та потреби різних соціальних груп з огляду на обмеженість ресурсів та інших обставин можуть бути задоволені лише частково, повністю задоволені можуть бути потреби лише окремих груп. Легітимація державної влади в суспільстві не може мати всеохоплюючий, універсальний характер. Те, що є легітимним для одних, може вважатися нелегітимним для інших. Саме тому легітимність влади зв'язана не з підтримкою всього народу (це буває в дуже рідких випадках), а з визнанням її більшістю народу, з урахуванням вимог та захистом прав меншості.

Легітимність не є сталою властивістю державної влади і тому вимагає постійного підтвердження. Ще на початку XIX ст. один з основоположників ліберально-правової теорії Ф. Гізо висловив таку думку: «Жодна влада над людьми не звільнена від обов'язку доводити свою легітимність... тією мірою, якою законна влада має право на свободу людини, свобода має право вимагати від влади доказів її легітимності». Влада є легітимною доти, доки її визнають такою ті, ким вона управляє. Легітимація – це постійний процес народовладдя, який не завершується на стадії делегування владних повноважень, а передбачає право та можливість громадян брати безпосередню участь у прийнятті важливих правових та політичних рішень, а також контролювати процедуру реалізації прийнятих рішень.

Висновки: Легітимність в сучасному суспільстві має дуже важливу роль, без неї існування сучасного цивілізованого суспільства майже неможливе. Легітимність в сучасному суспільстві залежить, насамперед від розумних суджень людей, однак може визначатися й ірраціональними моментами: традиціями, звичаями, почуттями, засобами впливу, психологією людей. Однак які б не були імпульси, що ведуть до легітимності або відмови від неї, в сучасних умовах не харизма та традиції, а раціональні судження людей грають основну роль в легітимності державної влади. Діяльність держави заради демократії, прав людини, соціальної справедливості, суспільного прогресу, матеріального та духовного розвитку країни, її участі в міжнародних справах, проведення політики миру та дружби народів - це ті основні умови, які забезпечують легітимність державної влади в країні та в уявленнях світового суспільства. Отже, легітимність є однією з передумов формування громадянської нації. Легітимність створює підґрунтя для об'єднання громадян навколо політичних цілей і цінностей, сприяє формуванню політичної спільноти у межах суспільства. Якщо з суб'єктивних чи об'єктивних причин влада (а отже й молода незалежна держава) має низький рівень легітимності, то марно сподіватися на подолання фрагментарності, етнічної, культурної та регіональної подільності суспільства й на формування у його межах політичної нації. А національна консолідація на громадянській основі значно зміцнила б підстави легітимності. Отже, процеси легітимації влади і загальнонаціональної консолідації повинні йти паралельно. Крім того, легітимність є індикатором уже досягнутого ступеня сформованості громадянської нації. Значний рівень довіри до влади, визнання її правочинності переважною більшістю населення, завжди є наслідком подолання відчуженості суспільних груп і структур, проявом певного рівня міжетнічної, культурної, міжрегіональної консолідації.

Література

1. Волинець В. В. Легітимність державної влади як основа її стабільності і демократизму //»Демократія та право: проблеми взаємовпливу і взаємозалежності» (Київ, 26 жовтня 2007 р.) - Харків: «Право», 2008. -С.219-222.
2. Волинець В. В. Підтримання легітимності державної влади в контексті процесу раціоналізації політичного управління // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. - К.: Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України, 2008. - Випуск 40. - С. 663-672.
3. Волинець В. В. Політична участь як механізм легітимації державної влади // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. - К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. - Випуск 41.-С. 723-732.
4. Голосніченко Д. Легітимність влади державних органів та посадових осіб //Вибори та демократія. - 2006. - № 4. - С. 58-62.
5. Ковальчук В. Легітимність державної влади та права людини //Вибори та демократія. - 2006. - № 1. - С. 60-63.
6. Ковальчук В. Легітимність та легальність державної влади: теоретико-правовий аспект //Юридична Україна. - 2008. - № 8. - С. 4-8.
7. Ковальчук В. Проблема легітимності державної влади в контексті теорії народовладдя //Вісник Академії правових наук України. - 2008. - № 2. - С. 232-243.
8. Ковальчук В. Проблема конституційності та легітимності публічної влади в умовах формування правової, демократичної держави: вітчизняний досвід //Право України. - 2008. - № 6. - С. 35-40.
9. Манжоло П. Взаємодія влади та громадян: практика легітимації інститутів влади у новітній історії України //Стратегічні пріоритети. - 2007. - № 1. - С. 58-64.
10. Політологія: лекційний курс і практикум [Текст] : навч. посіб. / Т. В. Гончарук, М. І. Гурик, І. С. Дмитрів [та ін.] ; за ред. Т.В. Гончарук.— Тернопіль: Астон, 2009.— 375 с.